

ENGELLİ BİREYLERİN KAMUSAL HİZMETLERE ERİŞEBİLMESİNDE BELEDİYELERİN YERİ

Sami KALAYCI¹

Öz

Engelli bireyler, toplum içerisinde yaşayan dezavantajlı gruplar arasında yer almaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından bireyin sosyal hayata katılmasını engelleyen, bireyin eylem ve faaliyetlerini kısıtlayan zihinsel veya bedensel kısıtlılık şeklinde tanımlanan engellilik, günümüzün devam eden önemli sorunları arasında kabul edilmektedir. Özellikle erişilebilirlik kavramı bağlamında insan haklarına erişim, fiziksel mekânların kullanımı ve toplumsal imkânlarla ulaşım konusunda engelli bireyler büyük sorunlarla karşılaşmaktadır. Nitekim söz konusu sorunla mücadele konusunda hem uluslararası hukukta hem de ulusal mevzuatta alınan yasal düzenlemelerle başta engelli bireyin kendi yaşam çevresi olmak üzere toplumdaki tüm hizmet ve alanlara erişebilmesine imkân tanınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda belediyeler de eğitimden sağlığa istihdamdan ulaşımına kadar engelliler için gerekli olan tüm gereksinimlerin karşılanmasında önemli görev ve sorumluluklar yüklenen kurumlar arasında bulunmaktadır. Erişilebilirlik ölçütüne göre engelli bireylerin hizmet ve imkânlardan yararlanması konusunda avantajlı bir durumda olan belediyeler, fiziki mekânların erişilebilir hale getirilmesinden, engellilerin istihdamına kadar üstlendiği çeşitli görevler ile yürüttüğü hizmetler bakımından günümüzde daha fazla önemli bir hale gelmiştir. Dolayısıyla çalışmada engelli bireylerin kamusal hizmetlere ulaşımı ile mekânlara erişilebilirlik konusunda yürütülen politika ve uygulamalara katkı verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Engellilik, Erişilebilirlik, Belediyeler, Sosyal Hizmetler, Engelli Birey.*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, E-posta: samikyc@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0981-9595

KALAYCI, S. (2020). Engelli Bireylerin Kamusal Hizmetlere Erişilebilirlikte Belediyelerin Yeri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, "Erişilebilirlik" Özel Sayısı Cilt 1, 83-104. DOI: 10.21560/spcd.vi.817709

THE ROLE OF MUNICIPALITIES IN THE ACCESS OF THE DISABLED TO THE PUBLIC SERVICES

Abstract

The disabled individuals seem disadvantageous in any society. The “disability” which is defined by World Health Organization (WHO) as mental or physical burdens that limit an individual’s acts and functions, is accepted to be one of important problems of today. Especially, in access to the human rights, physical facilities and social opportunities, the disabled individuals still encounter a number of difficulties. In the solution of these difficulties, legal regulations found in international and national laws declare that any disabled individual has the right to access all services and domains of a society. From this point of view, municipalities take over duties and responsibilities to support the requirements of the disabled such as education, health, employment and transportation. In accessibility, municipalities are advantageous for the disabled to benefit from services and opportunities and they play a much more important role today in services for the disabled. Through this study, we aim to evaluate and contribute to policies and regulations maintained by the municipality in the accessibility of the disabled to social services.

Keywords: *Disability, Accessibility, Municipalities, Social Services, Disabled People.*

GİRİŞ

Engellilik, tarihi süreç içerisinde insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak toplumların değer, kültür ve inançlarından dolayı engellilik konusu ile engelli bireye ele alış biçimleri farklı olmuştur. Bu bağlamda engellilik alanı tarihin bir döneminde “tehdit edici” bir unsur olarak görülürken bir dönemde ise toplum tarafından “yük” olarak görülmüştür ((Kolat, 2009: 28). Günümüzde ise engellilik temel insan hakları kapsamında ele alınmaktadır. Bu bağlamda hak temelli bir yaklaşım çerçevesinde ele alınan engellilik sorunuyla mücadelede en önemli araçlardan birisi de erişebilirlik olgusudur. Özellikle engelli ile sorunlarının çözümünde erişebilirliğin etkili bir rolü olduğu bilinmektedir. Çünkü erişebilirlik, toplumda var olan hizmet ve imkânlarla tüm bireylerin ulaşması sonucunda ondan yararlanmayı ifade etmektedir. Dolayısıyla erişebilirlik engelli sorunların çözümünde öne çıkan etkili yöntem ve faktörlerden birisi olarak kabul görmüştür.

Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’de dile getirilen erişebilirlik konusunun temel noktası engellilerin bağımsız olarak toplum hayatının tüm alanlarına etkili bir şekilde katılımlarını sağlamaktır. Bu bağlamda engellilerin toplumdaki diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye ulaşma ve toplumsal kaynaklardan yararlanmasına imkân tanımak insan haklarının bir gereğidir. Dolayısıyla engellilerin yaşadığı yerdeki hizmet ve fırsatlara erişebilmesinde tedbirlerin alınması ve kısıtlamaların kaldırılması için devletler tarafından çalışmaların yapılması zorunlu olmuştur. Böylece birçok ülkede kendi yönetsel yapısı ile sosyo-ekonomik ve kültürel imkânlarına göre engellilerin toplum hayatına kazandırılması için çalışmışlardır.

Engelli bireyler ile sorunları konusunda çalışmalar yürüten ülkelerden birisi de Türkiye’dir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren kamu yönetim alanında yapılan hukuki ve yapısal reformlarla engellilere yönelik çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu çerçevede 5216 ve 5393 sayılı yasalarla belediyelere yönelik engelli alanında görevler yüklerken 2005 yılında kabul edilen 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunu’yla da engelli hakları güvence altına alınmıştır. Ayrıca 2009 yılında yenilenen “BM Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi”ni kabul ederek engellilik konusunda temel ilke ve prensipler ile alınacak tedbirleri kabul etmiştir.

Türkiye’de çeşitli kamu kurumlar aracılığıyla engelli birey yaşadığı çevrede bağımsız şekilde yaşayarak eğitimden ulaşım, istihdamdan sağlığa kadar kamu hizmetlerine erişim konusunda birçok hizmet ve faaliyet yürütülmektedir. Bu bağlamda engelli sorununu karşı sorumluk ve görevlerini yerine getiren önemli kuruluşlardan birisi de belediyelerdir. Niteliği itibarıyla halka en yakın birim olan belediyelerin engelli sorunları konusundaki çalışmaların yürütülmesinde önemli avantajları bulunmaktadır. Özellikle toplumsal kaynaklara erişimi ile sorun ve isteklerin dile getirilmesinde belediyeler engelliler içinde önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Erişebilirlik yönünden en yakın yönetim kademesi olan belediyeler niteliği gereği engelli sorunlarıyla da birincil derecede ilgilenebilecek temel kurumlardır. Nitekim hizmetlere erişim, mekânlara ulaşım gibi konularda sorun yaşanan engelli bireylere belediyelerce sunulan sosyal hizmetler erişebilirlik açısından özel önem arz etmiştir. Bu bağlamda sunulan bu türdeki belediye hizmetleri göz önünde alındığında engellilerin kamusal alan ile toplumsal mekân ve hizmetlere erişebilmesinde belediyelerin yeri ve önemini daha da arttırmıştır. Dolayısıyla erişebilirlik yönünden engellilere yönelik belediyelerin yürüttüğü hizmetler ortaya konularak gelecekte planlanacak politikalara fikir vermesi amaçlanmıştır.

ENGELLİLİK KAVRAMI

Kavramsal açıdan engellilik, toplumların inançları, kültürel yapıları, sosyo-ekonomik düzeyleri, bakış açıları, değer yargıları gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak ele alınış biçimi farklı şekillerde olmuştur. Bu bakımdan birey ve toplumların sahip oldukları bilgi ve tecrübe ile algılama yönlerine göre engellilik kavramı şekillendiği için herkesçe kabul edilen genel bir tanımı yapılamamıştır. Dolayısıyla Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar birey ve toplumların yaşadıkları zorluklar nedeniyle istediği etkinlik ve aktivitelere tam olarak katılamama şeklinde yeni bir kavramsal yaklaşımı benimsemiştir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)’ne göre engellilik, insanın sosyal hayata katılmasını engelleyen, bireyin eylem ve faaliyetlerini kısıtlayan, arzuladığı bir hareketi yaparken zorlanmasına neden olan bedensel veya zihinsel kısıtlılık halidir (Disability, 2020). Dolayısıyla engellilik, bireyin bir eylemi yapmasına

ya da istediği bir aktiviteye katılmasına engel olan durumlar şeklinde tanımlanabilir. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü sakatlık kavramı çerçevesinde bireyin sosyo-ekonomik yönden hayatındaki etki ve sonuçlarına göre engellilik kavramını üç boyutta ele almıştır. Bu üç boyut şu şekilde belirtilmiştir (Güngör ve Güneş, 2012: 27):

Noksanlık: Psikolojik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki dengesizlik durumudur. Bireyin fiziksel veya psikolojik yapısındaki anormal durumlardır.

Özürüllük: Herhangi bir noksanlık sonucu oluşan ve sağlıklı bir bireye göre basit bir işi yapma yetisinin kaybedilmesi veya kısıtlanmasıdır.

Engellilik: Psikolojik ya da fiziksel bir noksanlık veya sakatlık sonucunda bireyde meydana gelen ve o bireyin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel şartlarına göre normal sayılan bir iş veya eylemi yapamamasıdır.

Karmaşık ve çok yönlü olmasından kaynaklı olarak engellilik farklı şekillerde tanımlanmıştır. Nitekim yasal düzenlemeler de bile engellilik konusunda genel bir tanımlama yapılmıştır. Bu kapsamda 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 3. maddesinin c bendinde “*doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi*” şeklinde engelli birey tanımlanmıştır. Bu kapsamdan hareketle engellilik çeşitli derecelerde bireyin bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini kaybetmesi ve buna bağlı olarak da ihtiyaç ve isteklerini karşılayamamasıdır.

Engelliliğin bir başka tanımlama şeklide 14 Temmuz 2009 tarihli ve 27288 sayılı resmi gazete yayımlanması ile yürürlüğe konulan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'sinde ortaya konmuştur. Bu kapsamda Sözleşme'nin 1. maddesinde “*diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir*” şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca sözleşmenin ilk maddesinde “*Engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmektir*” olarak belirtilen amaçlar bağlamında engelli bireylerin insan haklarının tümünü kazanması

ve onların haysiyet ve saygınlıklarını pekiştirmek için yapılacak çalışmaların desteklenmesi hedeflenmiştir.

Yaklaşım olarak engellilik kavramı genel olarak iki modelleme içerisinde ele alınmıştır. Bu modellerden ilki bireylerin işlevsel yönden kayıplarına veya bozukluklarına ele alan medikal modeldir. Diğer modelleme ise engelli bireyin kendilerinden kaynaklı olmayıp çevresinden ya da toplumdan kaynaklı faktörlerin ortaya çıkardığı engelleyici durumları inceleyen sosyal modeldir. (Smart and Smart, 2006; Palmer ve Harley, 2012: 358; Zajadacz, 2015: 192).

Engellilik durumunu bireyin işlevsel veya fonksiyonel bozuklukları ile ilişkilendiren medikal modelde körlük, sağırılık, yürüme veya konuşmayı zorlaştıran ya da olanaksız hale getiren koşullar ile zihinsel hastalıkları kapsamaktadır. Bu modelde, engelli birey hem toplumsal olarak hem de kendileri tarafından tıbbi veya rehabilite edici müdahalelere gereksinim duyan ve normal olmayan birey olarak görülmüştür. Sosyal modelde ise engellilik yaşamın olağan bir parçası olup toplumdaki ayrımcılık ve dışlanmanın sonucu olarak görülmüştür. Bu kapsamda da engellilik durumu tıbbi alan dışında kalan, toplumdan kaynaklı eşitsizliklerden kaynaklanan ve politika ve uygulamalarla bu alana yönelik geliştirilen çalışmalarla olumlu şekilde sonuçlandırılabilceği belirtilmiştir (Albert, 2004: 2, 4).

İNSANİ BİR HAK OLARAK ERİŞİLEBİLİRLİK ve MEVZUATTAKİ YERİ

İnsan hayatında önemli bir yeri olan erişilebilirlik, toplumda sunulan tüm hizmet ve imkânlar bireylerin elde etmesiyle birlikte ondan yararlanmayı ifade eden bir kavramdır. Bu kapsamda insani bir hak özelliği taşıyan erişilebilirlik birey ve toplumlar için temel ihtiyaçların giderilmesinde en önemli bir hak elde etme aracıdır. Dolayısıyla erişilebilirlik, birey ve çevresi ile toplumda var olan ekonomik, sosyal ve kültürel imkân ve fırsatlara ulaşabilme, bu imkânların sunduğu hizmetlerden faydalanma ya da katkı yapma olanağına sahip olmayı ifade eder (Çağlar, 2012: 542). Genel anlamda erişilebilirlik, bir toplumda yaşayan tüm bireylerin kendilerine sunulan hak ve hizmetlerin tamamından eşit koşullarda bir başka bireyin desteğine ihtiyaç olmadan bağımsız olarak yararlanabilmesi ve etkili bir şekilde yaşamın tüm alanlarına katılarak ihtiyaçlarını karşılayabilmesidir (Özgül, 2015: 62).

Erişebilirlik, “herkesin, istediği her yere ve her hizmete, bağımsız ve güvenli olarak ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesi” şeklinde kavram olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdaki “her yere ve her hizmete” ifadesinden “bireylerin konutlarından, eğitim binalarına iş yerlerine; açık ve yeşil alanlardan, toplu taşıma araçlarından bilgi ve iletişim teknolojilerine kadar tüm alanlara ve tüm hizmetlere erişiyor olması” gerektiği dile getirilmiş ve “bağımsız ve güvenli” sözcüğüyle de “yapılan düzenlemelerin, verilen hizmetlerin kimsenin yardımı olmadan ve her hangi bir risk oluşturmadan kullanılmasının zorunluluğu” ifade edilmiştir. Ayrıca tanımlamadaki “herkesin” kelimesiyle de erişilebilirliğin engelliler için zorunluluk, yaşlıları için gereklilik ve toplumdaki herkes için ise konforlu bir yaşam demek” olduğu belirtilmiştir (Erişilebilirlik Kılavuzu, 2020: 9). Dolayısıyla erişebilirlik, toplum içerisindeki bireylerin bir başkasının yardımına ihtiyaç duymadan temel insani hak ve özgürlüklerin tamamına sorunsuz bir şekilde ulaşarak faydalanmasında aracı bir rol üstlenmektedir.

İnsan için temel insani hakların elde edilmesinde önemli unsurlardan birisi olan erişebilirlik özellikle toplumdaki dezavantajlı konumda olan bireyler için önem arz etmiştir. Özellikle sağlıklı normal bir bireyin sahip olduğu imkânları elde etme ve toplumsal kaynaklara ulaşma gibi temel haklar bağlamında erişebilirlik engelliler için dikkat çeken konular arasında yer almıştır. Nitekim engelli bireylerin kendi kaderini tayin etme ve kendi geleceğini şekillendirme konularında erişebilirlik hayati derecede önemli olmuştur. Çünkü bu durumdaki birey ve gruplar için erişebilirlik hem hakların kullanılmasında bir aracı olmuş hem de bir başkasının yardım veya desteğine ihtiyaç duymadan bağımsız bir şekilde hayatlarını devam ettirebilmenin temel koşulu olmuştur. Dolayısıyla erişebilirlik, bireylerin hem diğer bireylere, hem toplumdaki hizmet ve faaliyetlere hem de mekansal bağlamda bir yerden bir başka yere ulaşma yeteneğine sahip olmasıdır.

İnsan haklarını dile getiren, bu hakların korunup geliştirilmesi için temel bir evrensel belge olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2. maddesinde “herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir” hükmü gereğince toplumdaki tüm bireylerin temel

hakların kullanımı ile kamusal mal ve hizmetlerden adil şekilde yararlanması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla engelli bireylerin hem kamusal alanda hem de kendi sosyal hayatında normal bir bireydeki gibi çevreye, ulaşım, bilgiye, iletişime, sunulan diğer tüm hizmetlere eşit şekilde erişimlerinin sağlanması gerekmektedir. Bu çerçevede engelli bireyin toplumdaki tüm kaynak ve imkânlardan istifade etmesinde erişilebilirlik temel bir araç olmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin farklı maddelerinde de insan hakları bağlamında erişilebilirlik konusunu yine belirtilmiştir. Bu kapsamda beyannamenin 23. maddesinin "a" fırcası² ile 27. maddesinin "a" fırcası³nda herkesin iş hayatına katılım, çalışma şartlarının uygun olması, sanatsal ve kültürel etkinliklere erişim sağlama ve katılım göstermesi gibi toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yönden tüm kaynaklarından yararlanması gerektiği dile getirilmiştir.

Engellilerin bağımsız şekilde ve insan onuruna uygun bir yaşam sürebilmeleri için yapılan bir diğer uluslararası belge ise Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesidir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin temel alınarak hazırlanan bu sözleşme engelli bireylerin haklarının korunması ve onlara karşı yapılan her türlü ayrımcılığın önlenmesi konularında temel evrensel bir belge olmuştur. Özellikle engellilere yönelik yapılan ayrımcılıkla mücadele konusundaki hükümlere bu sözleşmede yer verilmiştir. Dolayısıyla engelli bireylerin kamusal hizmetlere ulaşabilmesi ile kendi kapasitelerini kullanıp geliştirilmesinde ve engelleyici durumların sonlandırılmasında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi birincil kaynaklardan birisi olmuştur.

Birleşmiş Milletler (BM) engelli hakları ile engelli bireylerin bağımsız bir şekilde hayatını idame ettirebilmeleri ve kendi geleceklerini kendilerinin tayin edebilmesi konuları başta olmak üzere engelli hakları konularında iyileştirme ve gelişimlerin yapılması için çalışmaktadır. Bu yönde konunun güncel tutulması ve iyi bir şekilde anlaşılması amacıyla yeni bir sözleşme hazırlamıştır. Nitekim bu amaç üzere hazırlanan "BM Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi" isimli yeni sözleşme 13 Aralık 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha sonra

² "Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır."

³ "Herkes, topluluğun kültürel yaşamına özgürce katılma, sanattan yararlanma ve bilimsel gelişmeye katılarak onun yararlarını paylaşma hakkına sahiptir."

Türkiye’de bu sözleşmeyi 27 Mayıs 2009 tarihinde kabul etmiştir⁴.

Birleşmiş Milletler’in engellilere yönelik geliştirildiği çalışmalar ile düzenlemelere benzer çalışmaları Avrupa Birliği de yürütmüştür. Bu kapsamda 18 Ekim 1961’de kabul edilen ve 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe giren *Avrupa Sosyal Şartı Sözleşmesi*’dir. Türkiye’nin de 18 Ekim 1961 tarihinde imzalayıp 16 Haziran 1989 yılında onayladığı (Avrupa Sosyal Şartı, 2014: 31) bu sözleşmenin 14. ve 15. maddeleri engelli bireylerinde dâhil olduğu toplumdaki tüm bireyleri içine alan hükümler dile getirmiştir. Bu bağlamda 14. madde “Sosyal Refah Hizmetlerinden Yararlanma Hakkı”nı 15. madde ise “Bedensel veya Zihinsel Engellilerin Mesleki Eğitimi, Mesleğe ve Topluma Yeniden İntibak Hakkı” nı belirtmiştir.

Özellikle Avrupa Sosyal Şartı’nın 15. maddesindeki “*bedensel veya zihinsel bakımdan engelli kimselerin mesleki eğitim, mesleğe ve topluma yeniden intibak hakkının etkin biçimde kullanılmasını sağlamak üzere; Gereğinde kamusal veya özel uzmanlık kuruluşları dahil, eğitim imkânlarının sağlanması için yeterli önlemleri almayı; Engellileri işe yerleştirmek için uzmanlaşmış iş bulma hizmetleri ve korunmalı çalışma olanakları gibi yeterli önlemleri ve çalıştıranların engellileri işe kabul etmelerini teşvik edici tedbirleri almayı*” hükmü ile sözleşmeyi kabul eden ülkelere engelli bireylerin eğitimi ile topluma uyum göstermesi konularında görev ve sorumluluklar almayı zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla engelli bireyin özellikle toplum hayatında bağımsız şekilde olabilmesi, sosyal hayatla bütünleşmesi ve normal bir gibi toplum hayatına katılabilmesi gibi konularda aktif olabilmeleri için her türlü önlem ve düzenleme yapılması sözleşmeye taraf olan ülkelere beklenmiştir.

Avrupa Konseyi tarafından insani bir hak ve erişebilirlik bağlamında engelli bireylerin kentsel alanlara ve kente özgü imkânlarla ulaşabilmesi konusunda temel politika belgelerinden birisi olan Avrupa Kentsel Şartı, 18 Mart 1992 yılında kabul edilmiştir (Baş, 2017: 4). Kentsel alanlarda yaşayan tüm bireyler arasında ayırım olmaksızın ve katılım hakkı gereğince kente özgü tüm fırsat ve kaynaklardan yararlanması gerektiği ve bu konuda yerel yönetimlerin de görev ve sorumluluklar alması gerektiği ifade edilmiştir. Özellikle erişebilirlik

⁴ Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı 2009/15137 sayı ve 27/5/2009 tarih ile 14/07/2009 tarih ve 27288 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

konusu ile engellilere özgü çeşitli görev ve hizmetler birçok maddede dile getirilmiştir.

Avrupa Kentsel Şart'ın "Kentlerdeki Özürlü ve Sosyo-Ekonomik Bakımdan Engelliler" başlıklı ilkesi ile bu ilkenin alt ilkelerinin savunduğu öneriler engelli hakları adına büyük bir önem taşımıştır. İlkenin ilk alt başlığında kentlerin herkesin erişebileceği şekilde tasarlanması ve tasarım sonucunda da kentsel alanların herkese yönelik şekilde inşa edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca kente ve kentin sunduklarına erişebilmek kentte yaşayan tüm bireylerin temel hakkı olduğuna dikkat çekilmiştir. İkinci alt başlık ise engellilere ilişkin hazırlanan politikalarda birey ve toplumu bütünleştirici bir tutumun sergilenmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. İlkenin dördüncü alt başlığında ise ev ve işyerlerinin engellilere uyarlanabilir şekilde yapılmasına ve son başlık olan beşinci alt başlıkta ise kamusal alandaki ulaşım ile seyahat ve iletişim imkanlarının tüm insanlar için erişilebilir bir durumda olabilmesine dikkate çekilmiştir.

Türkiye'de dezavantajlı durumda olan bireylerin tümünün korunması ve desteklenmesi ile her türlü ihtiyaçlarının giderilmesi konularındaki temel yasal güvence 1982 Anayasası'dır. Anayasa'nın 10. maddesi⁵nde herhangi bir şekilde bir ayırım gözetmeksizin tüm vatandaşların eşit haklara sahip oldukları vurgulanmıştır. Böylece toplumun tüm üyelerinin kamusal mal ve hizmetlere erişimi ile fırsat ve imkânlardan faydalanma konularında eşit haklara sahip olduğu Anayasa ile teminat altına alınmıştır. Dolayısıyla engelli bireylerin bu konudaki engellerin kaldırılması ve sorunlarının hızlıca çözülmesinde erişilebilirlik, birey ve kurumlar için temel bir stratejik yöntem aracı olmuştur.

1982 Anayasası'nın 49. maddesinde belirtilen "çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir" ibaresi ile 50. maddesindeki "*küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar*" ibaresine yer verilmiştir. Ayrıca Anayasa'nın 60. maddesi ile de herkesin sosyal güvenlik

⁵ "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda hem çalışma ve şartları hem de sosyal güvenlik haklarına tüm bireyler tarafından erişimin sağlanması ve bu konudaki engellerin kaldırılması konuları kamu idaresinin sorumlulukları arasında sayılmıştır. Dolayısıyla bu alana yönelik gerçekleştirilecek çalışmalar toplumdaki tüm bireylerin özelde ise engellilerin sosyal hayata katılımına büyük bir katkı sağlayacaktır.

Engelli bireyler gibi dezavantajlı durumdaki tüm bireylerin korunması ve özel gereksinimlerin karşılanması konusunda Anayasa'nın 61. maddesinin "Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler" başlığı altında "*Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur*" şeklinde konulan ifadeler ile özel kesimlerin bakım ve korunması hakkında kesin bir hüküm getirilmiştir. Bu bakımdan engelliler başta olmak üzere dezavantajlı kesimleri için gerekli olan uygulamaların hayata konulması ve bunun içinde erişebilirliğin anahtar bir rol üstleneceği söylenebilir.

Türkiye'de erişebilirlik konusundaki ilk çalışma 06 Haziran 1997 yılında 23011 sayılı mükerrer resmi gazetede yayımlanan 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılmıştır. Bu bağlamda yayımlanan Kanun Hükmünde Kararname'nin 1. maddesinde belirtilen ve 3194 sayılı İmar Kanunu'na eklenen (Ek Madde 1) "*Fiziksel çevrenin özürülüler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılar, Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standardına uyulması zorunludur*" şeklindeki madde ile erişebilirlik hakkındaki ilk yasal düzenleme yapılmıştır. Dolayısıyla bu yasal düzenleme, Türkiye'de fiziksel çevrenin erişebilirliği konusunda öncelikli olarak engelli bireylerin göz önünde tutularak yapılan ilk çalışmadır (Özdemir, 2020: 119).

Engelli bireylere yönelik olarak erişebilirlik konusundaki temel düzeydeki ilk yasal düzenleme 2005 yılında yapılmıştır. Bu bağlamda 1 Temmuz 2005

yılında kabul edilen 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile erişilebilirlik konusunda şu maddeler düzenlenmiştir:

- “Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilir.” (Geçici Madde 2)
- “Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin engellilerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engelliler için erişilebilir duruma getirilir.” (Geçici Madde 3)

Dezavantajlı gruplar arasında olan engelli bireylerin erişilebilirlik konusunda ilk yasal düzenlemenin yapılmasından sonra bir başka düzenleme ise 2013 yılında yapılmıştır. Bu bağlamda 20 Temmuz 2013 yılında 28713 sayılı resmi gazetede yayımlanan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği ile erişilebilirlik alanında çalışacak komisyonların kurulması ve çalışma usulleri belirlenmiştir. Nitekim yönetmeliğin 1. maddesinde “umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarında erişilebilirliğin izleme ve denetimini yapacak olan komisyonların teşkili, çalışma usul ve esasları ile idari para cezalarının uygulanmasına ve genel bütçeye gelir kaydedilen idari para cezası tutarlarının kullanımına ilişkin hususları belirlemektir” şeklindeki hüküm ile yönetmeliğin amacı açık bir şekilde ortaya konmuştur.

Yönetmeliği 4. Maddesinde yer verilen “binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını” şeklinde ifade ile erişilebilirliğin kavramsal yönden bir tanımlamasını yapmıştır. Nitekim bu tanımlamayla da engelli bireylerin hem normal bir birey gibi kamusal alanda sunulan tüm hizmetlerden yararlanması hem de sorunsuz şekilde kamu kurum ve kuruluşlara erişebilmesinin gerekliliği dile getirilmiştir.

Erişilebilirlik konusunda engellilerin karşılaştıkları sorunların çözülmesi ve bu alanda bu bireylerin göz ardı edilmemesine destek ve katkı vermesi

yönünden bir başka düzenleme de 2016 yılında yapılmıştır. Bu kapsamda Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu 20 Nisan 2016 yılında ve 29690 sayılı resmi gazete de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yasanın birinci maddesinde kanunu çıkarılma amacı *“insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun kurulması”* şeklinde belirtilmiştir. Dolayısıyla insan onuru ve haklarının korunması ile ayrımcılığın önlenerek temel haklardan her bireyin yararlanmasına yönelik çalışma ve faaliyetlerin yürütülmesi için bu kamu kurum kurulmuştur. Nitekim erişebilirlik yönünden temel insani hak ve hizmetlerden engelli bireylerin toplumda eşit bir şekilde faydalanmasında güçlü bir kamusal destek sunabilen idari ve mali özerkliğe sahip bir kurum hizmete girmiştir.

KAMUSAL ALAN ve HİZMETLERE ERİŞİMDE BELEDİYELER

Türkiye’de engelli bireylerin temel sorunlarından birisi olan hizmetlere erişim sorunu uzunca bir süre devam etmiştir. Bu sorunun sosyal politikalar bağlamında ve merkezi yönetimin öncülüğünde yürütülmesine yönelik çalışmalara 2000’li yıllarda başlanmıştır. Özellikle 2005 yılında yapılan engelli hakları konusundaki yasal düzenleme engellilere yönelik sosyal politikaların gündeme gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu durum merkezi yönetimle birlikte yerel yönetimlerin de işlev ve fonksiyonlarının artırılması ile daha belirgi bir hale gelmiştir.

Kamusal alandaki mal ve hizmetlere erişim konusunda engelli bireylerin sorunlarına yönelik mücadelelerde belediyelerin de görev ve sorumluluklar alabilmesi için hukuki düzenlemelere gidilmiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu ile belediyelere sosyal hizmet ve yardımlar konusunda yetki ve sorumluluklar yüklenmiştir. Ayrıca 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile engelli bireylerin toplumsal kaynak ve hizmetlere erişebilme ile kapasite ve işlevselliğini arttırmaya yönelik imkân ve fırsatları yakalayabilmesinde

belediyelere görevler verilmiştir. Böylelikle engellilerin topluma kolay ve hızlı uyum sağlayabilmeleri (Emini ve Ayaz, 2019: 240) konularında belediyelerin vereceği destek ve imkanlar yasayla birlikte daha da belirginleşmiştir.

Engelliler yasasının “Meslekî Rehabilitasyon” başlıklı 13. maddesinde engelli bireylerin istediği mesleği seçme ve bu konuda eğitim alma hakkının kısıtlanmaz olduğu açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca engelli bireylerin kapasite ve yeteneklerine göre meslek edinmesi, meslekî iyileştirme hizmetlerinden yararlanması ve bu sayede de sosyo-ekonomik refaha ulaşmasının esas olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda yasada yer alan “Sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri belediyeler tarafından da verilir. Belediyeler bu hizmetlerin sunumu sırasında gerekli gördüğü hallerde, halk eğitim ve çıraklık eğitim merkezleri ile işbirliği yapar. Engellinin rehabilitasyon talebinin karşılanamaması halinde engelli, hizmeti en yakın merkezden alır ve ilgili belediye her yıl bütçe talimatında belirlenen miktarı hizmetin satın alındığı merkeze öder” hükmü gereği engelli bireylerin mesleki eğitimi ve rehabilitasyonu konularında belediyelere yetki tanınmıştır.

Engelli bireylerin birincil düzeyde erişilebilirliğin sağlanacağı alanların başında fiziki mekân ve yapılar ile çevresi gelmektedir. Bu konuda engeli yasasının geçici 2. maddesinde, “kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapıların, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel altyapı alanları ile birlikte gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıların özürhükümlerine uygun duruma getirileceği”, ifadesine yer verilmiştir. Dolayısıyla fiziki olarak hem bina ve yapılara erişimde hem de cadde ve sokaklar ile kaldırım ve park gibi alanların ulaşımı ile kullanımı yönünde engelli bireylerin erişilebileceği şekilde yapılması zorunlu kılınmıştır.

Engelli yasasının bir diğer geçici maddesi olan 3. maddesindeki “Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin engellilerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engelliler için erişilebilir duruma getirilir” hükmü gereğince belediyelerin kendileri tarafından şehir içinde sunulan ya da denetim ve gözetimi altında gerçekleştirilen toplu

taşıma hizmetlerinin engelli bireylerin kullanımına uygun şekilde sunulması zorunludur.

“Avrupa Kentsel Şartı”nda engelli bireylerin temel haklarından birisi de erişim hakkıdır. Bu bağlamda engelli bireyin tüm kamusal hizmetler ile toplumsal imkânlarla erişmesinde sosyal adalet ve eşitliğin sağlanması esastır. Bu bağlamda merkezi idare yanında yerel yönetim birimlerinin özel de ise belediyelerin rolü önemli olmuştur. Nitekim 2004 yılından itibaren belediye yasalarında yapılan düzenlemelerle birlikte engelli bireylerin hizmete erişiminde görevler yüklenmiştir. Nitekim 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesinde *“belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır”* emredici hükmü getirilmiştir. Dolayısıyla kamu hizmetleri ile kaynak ve fırsatlara erişimde engelli ile diğer dezavantajlı grupların sosyo-ekonomik şartları ile fiziksel ve psikolojik durumlarına göre uygun yöntemin kullanılmasının gerekli olduğu belirtilmiştir.

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile eklenen geçici 1. madde ile büyükşehir belediyelerine engelli hizmet birimlerini kurma zorunluluğu getirilmiştir. Nitekim 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7. maddesi gereğince ilçe belediyelerinin görev ve yetkileri arasında engellilere yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak ve mesleki eğitim ve beceri kursları açmak da sayılmıştır. Ayrıca büyükşehir belediyelerindeki Engelli Hizmet Birimlerinin görev ve sorumlulukları ile işleyişine dair 16.08.2006 yılında ve sayılı 26261 resmi gazete “Büyükşehir Belediyeleri Engelli Hizmet Birimleri Yönetmeliği” yayınlanmıştır. Bu yönetmeliğin 6. maddesi gereğince belediyeler, engelli bireyler imkânlardan yararlanarak, yaşamlarını güvenli ve sağlık bir şekilde sürdürebilmeleri için insan haklarına saygılı ve insan onuruna yakışır, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan, katılımcılığın esas alan, fırsat eşitliği sunan, verimli ve erişilebilir ilkelerine bağlı şekilde çalışmalarını gerçekleştirmelidir.

Belediyeler, engelli bireylerin günlük hayatlarının devam ettiği mekânların düzenlenmesinden sorumluyken diğer taraftan da engellilerin birincil basamakta doğrudan sorunlarını ilettikleri kamu kurumlarıdır. Bu nedenle hem konum hem de görevleri itibariyle belediyeler engelli alanında özel önem

arz eden kurumlar arasında olmuştur (Kesgin, 2014: 8). Dolayısıyla engelli bireylerin erişim ve hareket alanlarını sınırlayan ya da engelleyen kente özgü sorunların çözümünde görev ve sorumluluklar büyük ölçüde belediyelere ait olmuştur.

Erişebilirlik bağlamında belediyelerin engelli bireylere sunduğu hizmetleri bakım ve destek hizmetleri ile sosyo-kültürel ve eğitim hizmetleri şeklinde iki ana grupta ele alınabilir (Kalaycı ve Akin, 2019: 669-670). Bu kapsamda engellilerin dış mekâna fiziki olarak ulaşmalarının desteklenmesi ile fırsat eşitliği ilkesi bağlamında sosyo-kültürel yönlü toplumsal imkânlarla ulaşılmasında belediyeler önemli çalışmalar yürütmektedir. Nitekim aşağıdaki tabloda engelli bireylere yönelik belediyelerin sunduğu erişim hizmetlerine yer verilmiştir.

Tablo: Belediyelerin Engellilere Yönelik Erişim Hizmetleri

Bakım ve Destek Hizmetleri	Sosyo-Kültürel ve Eğitim Hizmetleri
<ul style="list-style-type: none"> • Evde Sağlık Hizmetleri • Gündüzlü / Akşam Bakım Hizmetleri • Ayni ve Nakdi Yardımlar • Medikal Araç Gereç Temini • İndirimli / Ücretsiz Ulaşım • Ücretsiz Taşıma Hizmeti • Ev ve İş Yerlerinin Yeniden Düzenlenmesi • Bina, Yol, Park, Cadde vb. Alan Tasarımları 	<ul style="list-style-type: none"> • Meslek Edindirme Kursları • Seminer, Panel vb. Eğitim Hizmetleri • Sınavlara Hazırlık Kursları • Sosyo-Kültürel Etkinlikler • Danışmanlık Hizmetleri

Engelli bireylere yönelik sağlık alanında bakım hizmetleri verilmektedir. Özellikle engelli bireylere yönelik evde ücretsiz sağlık bakımı hizmetleri belediyeler tarafından sunulmaktadır. Bu kapsamda ücretsiz genel sağlık taraması, muayene, ilaç ve reçete yardımı, pansuman gibi sağlık konusunda bakım hizmetleri verilmektedir. Böylece sağlık hizmetlerine kentte yaşayan engeli bireyler erişebilmektedir. Toplumsal bütünleşme ve dayanışmanın sağlanması ilkesi gereği ihtiyaç sahibi muhtaç bireylerin tespit edilmesi, ayni veya nakdi yardımların yapılması, engellilik düzeyine araç veya gereçlerin temin edilmesi, ücretsiz taşıma ve ulaşım hizmetleri gibi sunulan temel destek hizmetleri belediyelerde öne çıkmaktadır. Ayrıca fiziki erişebilirlik yönünden engelli bireylerin yaşam alanlarının ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi ile yol,

cadde, kaldırım ve kamu binaları ile toplu taşıtların ulaşımı ile kullanımına yönelik uygun hale getirilmesinde belediyeler hizmetler sunmaktadır (Özdemir, 2020: 121-122; Kalaycı ve Akin, 2019: 669-670; Fırat, 2008: 92-93).

Erişebilirlik bağlamında belediyeler tarafından engelli bireylere sunulan bir diğer hizmet şekli ise sosyo-kültürel ve eğitim hizmetleridir. Niteliği itibarıyla bu hizmetler daha çok eğitim ve istihdama yönelik hizmetler olması nedeniyle engellilerin kendi geleceklerini belirlemede daha fazla katkı sunmaktadır. Bu bağlamda belediyeler tarafından sunulan meslek edindirme kursları ile sınavla yönelik verilen hazırlık kursları öne çıkmaktadır.

İstihdama katılım oranlarının düşük düzeyde kaldığı günümüzde engelli bireylerin ekonomik bağımsızlığına kavuşmasında belediyelerin sunduğu meslek edindirme ile sınava hazırlık kursları önemli bir erişim aracı olmuştur. Çünkü çalışma hayatına katılan engelli birey hem kendi kendine ekonomik yönünden yeterli hale gelebilmiş hem toplum hayatına aktif olarak yer almış hem de ekonomiye destek olan bir birey durumuna yükselmiştir. Böylece sosyo-ekonomik yönden engellilerin bağımsız şekilde yaşamaları için toplum kaynaklarına ulaşmada eşit fırsatlara sahip olabilmektedir.

Engellilik ile sorunları hakkında belediyelerde sunulan eğitim ve danışmanlık hizmetleri birey ve toplumun bilinçlendirmesinde katkılar sunmuştur. Özellikle engelli ile yakın çevresine yönelik sağlık, hukuk gibi alanlarda sunulan eğitim ve sosyal destek hizmetleri ile yaşam şartlarını iyileştirme ve engellilik konusunda toplumsal duyarlılığı artırma amaçlı verilen danışmanlık hizmetleri belediye tarafından sunulan ve önemli bir niteliği olan erişim hizmetleridir. Ayrıca engelli bireylerin toplum hayatından dışlanmaması, toplumun bir üyesi olarak kendilerini değerli hissetmesi ve psiko-sosyal yönden toplum içerisinde ayakta kalmasında belediyelerin sunduğu sosyo-kültürel etkinlikler de destek ve erişim hizmetleri arasındadır.

SONUÇ

Erişebilirlik, insani temel haklar ile bireyin sosyo-ekonomik refahı ve bağımsızlığı konularıyla yakın bir ilişki içerisinde olmuştur. Özellikle engellilik konusuyla doğrudan bir ilişki olduğu göz önüne alındığında erişebilirlik insan onuru ile yaşam kalitesinin yükseltilmesinde vazgeçilemez konulardan birisi

olmuştur. Dolayısıyla erişebilirlik, hem uluslar arası mevzuatta hem de ulusal hukuki düzenlemelerde yer alan ve geliştirilmeye çalışan bir alandır.

Engelli bireylerin toplum hayatına katılabilmesi ve kente özgü yaşamda daha nitelikli ve kaliteli hayatın sürdürülmesinde fiziki mekânların yeniden düzenlenmesinde belediyelere özel bir sorumluluk ve çalışma alanı olmuştur. Nitekim bu dezavantajlı grubun temel ve öncelikli gereksinimlerinin karşılanmasında engellilerin hem mekâna erişebilir kılınması hem de kaynak ve imkânlarla ulaşmasında belediyeler destek olmaya çalışmaktadır. Nitekim belediyelerin sunduğu bakım, eğitim ve psiko-sosyal destek hizmetleri ile bu bireylerin sosyal hayata katılımı ve kendi kaderlerini tayin etmesinde destek olma çabasına girişmişlerdir.

Belediyeler engellilerin günlük hayatlarında mekânların düzenlenmesinden sorumlu olan kurumlar arasında yerini almıştır. Ayrıca belediyeler hem yasa hem de anlayış bağlamında bu grup dezavantajlı durumdaki bireylerin birincil düzeyde sorunlarını doğrudan ilettikleri kamu kurumlarıdır. Dolayısıyla engelli bireylerin erişim ve hareket alanlarını sınırlandıran ya da engelleyen kente özgü sorunların çözümünde belediyelerin sunduğu yardım ve destek hizmetleri erişebilirlik açısından büyük bir önem arz etmiştir.

Kentsel alanlarda engellilerin toplumsal kaynaklara erişme ve fiziksel olarak mekânlarla ulaşılabilmesinde belediyelerin yereldeki rolü daha avantajlı olduğu söylenebilir. Özellikle ihtiyaçlara göre planlamanın yapılması ile ve hizmetlere erişilebilmesinde politikaların yürütülmesinde belediyeler daha hızlı, verimli ve esnek çalışmalar yapabilmektedir. Dolayısıyla belediyelerin toplumsal kaynak ve hizmetlere erişebilirlikte engelli bireylere sunduğu olanaklarla doğrudan destek olabilmektedir.

Hem bireysel hem de kamusal alanda fiziksel mekânlar ile toplumsal kaynak ve imkânlarla engelli bireylerin erişebilmesinde belediyeler görev ve sorumluluklar almıştır. Ancak insan onuru ve hakları bağlamında bu alanın daha fazla geliştirip niteliğinin artırılması konularında çalışmaların yoğunlaştırılması da zorunludur. Özellikle toplumsal algı ve anlayışın daha fazla artırılması, erişebilirlik uygulamaların yaygınlaştırılması, hukuki düzenlemeler ile ilke ve standartların geliştirilmesi erişilebilirliğin sürdürülmesi için gereklidir.

KAYNAKÇA

- Albert, B. (2004). Disability KaR Briefing Note: The Social Model of Disability, Human Rights and Development. *Disability Knowledge and Research*. http://www.codkosovo.org/wp-content/uploads/2018/03/pitanja-Social_Model_Briefing_KaR_2004.pdf Erişim Tarihi: 19.09.2020
- Avrupa Sosyal Şartı. (2014). Avrupa Sosyal Şartı Sözleşmesi (Editör: Fazıl Aydın). Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayını, Yayın No: 06. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1318/avrupa-sosyal-%C5%9Fart%C4%B1.pdf> Erişim Tarihi: 22.09.2020
- Baş, C. (2017). Avrupa Kentsel Şartı. Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği Yayınları. https://www.tbb.gov.tr/online/kitaplar/avrupa_kentsel_sarti_2017/html5forpc.html Erişim Tarihi: 12.09.2020
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişebilirlikleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61 (2), s. 541-598.
- Disability. (2020). WHO – Disability. https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1 Erişim Tarihi: 17.09.2020
- Emini, F. T. ve Ayaz, Ç. E. (2019). Engelli Bireylere Yönelik Kurumsal Farkındalık: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Örneği, *Journal of Awareness*, 4 (2), pp. 239-248.
- Fırat, A., S. (2008). Belediyelerin Engellilere Dönük Sosyal Hizmet Projeler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19 (1), s. 89-100.
- Güngör, F. ve Güneş, G. (2012). Dünya’daki Gelişmeler Paralelinde Türkiye’de Değişen Özürlülük Politikaları. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (3), s. 25-44.
- Gürün, F. ve Kararağaç, Ş. (2017). Sosyal Belediyecilik Anlayışı Üzerinden Engellilere Yönelik Hizmetler. *ABMYO Dergisi*, 48, s.43-62.
- Kalaycı, S. (2017). Belediyelerin Sosyal Hizmetlerin Sunumuna Yönelik Yasal Sorumlulukları. *International Journal of Academic Value Studies*, 3 (10), pp: 124-129.
- Kalaycı, S. ve Akin, A. (2019). Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Hizmetlerde Belediyelerin Yeri: Malatya Büyükşehir Belediyesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (2), s. 663-674.
- Kaplan, H., Yüksel, Ü., Gültekin, A. B., Güngör, C., Karasu, N. ve Çavuş, M. (2011). Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın No: 49.

- Kesgin, B. (2014). Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Politikalar. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 23 (4), s. 1-15.
- Kolat, S. (2009). Avrupa Birliği Sosyal Politikası Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye'deki Yansımaları. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Ankara.
- Leblebici, D., N., Öktem, M., K., Aydın, M., D. ve Ömürgönülşen, U. (2005), "Employment of Persons With Disabilities In Turkey: The Effectiveness Of Current Measures For The Preventetion Of Discrimination", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 16 (1), s. 21-44.
- Metin, B. (2017). Engellilere Yönelik Sosyal Politikalarda Yerel Yönetimlerin Rolü: Keçiören Belediyesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (1), s. 320-344.
- Mülayim, A. (2017). İç Mekân Düzenlemesinde Engellilere Yönelik Çözüm Önerileri. *Kirklareli University Journal of Engineering and Science*, 3, s. 68-94.
- Oliver, M. (2013). The Social Model of Disability: Thirty Years On. *Disability & Society*, 28 (7), pp. 1024-1026.
- Özdemir, A. (2020). Kamu Hizmet Alanının Fiziksel Erişebilirlik Açısından Değerlendirilmesi: Pamukkale Belediyesi Örneği. *Artium*, 8 (2), s. 118-127.
- Özgül, H. (2015). "Tanım, Kapsam ve Geliştirilen Politikalar Düzleminde Türkiye'de Erişilebilirlik", (Derleyenler: Kenan Çayır, Melisa Soran, Melike Ergün), Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler İçin Temel Metinler ve Örnek Dersler (içinde), s. 61-79. İstanbul: Karekök Eğitim Basım Yayım Tur. Ltd. Şti., 1. Baskı, Eylül.
- Palmer, M. and Harley, D. (2012). Models and Measurement in Disability: An International Review. *Health Policy and Planning*. 27, pp. 357-364.
- Smart, J. F. and Smart, D. W. (2006). Models of Disability: Implications for the Counseling Profession. *Journal of Counseling and Development*, 84, pp. 29-40.
- Yürük, E., Ö. ve Avcı, N. (2008). Engelliler ve Turizm: Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulamaları Üzerine Kavramsal Bir Karşılaştırma. *Avrasya Etüdleri Dergisi*, 34 (2), s. 109-125.
- Zajadacz, A. (2015). Evolution of Models of Disability as a Basis for Further Policy Changes in Accessible Tourism. *Journal of Tourism Futures*, 1 (3), pp.189-202.
- Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi. <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/0-6-Birle%C5%9Fmi%C5%9F-Milletler-Engelli-Haklar%C4%B1-S%C3%B6zle%C5%9Fmesi-min.pdf> Erişim Tarihi: 11.09.2020

- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm> Erişim Tarihi: 19.09.2020
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> Erişim Tarihi: 19.09.2020
- 1982TürkiyeCumhuriyetiAnayasası.<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> Erişim Tarihi: 09.09.2020
- 2828sayılıSosyalHizmetlerKanunu.<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf> Erişim Tarihi: 17.09.2020
- 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23011_1.pdf Erişim Tarihi: 22.09.2020
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 09.09.2020
- 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf> Erişim Tarihi: 09.09.2020
- 5393 sayılı Belediye Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5393&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 09.09.2020
- Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/erisilebilirlik-izleme-ve-denetleme-yonetmeligi/> Erişim Tarihi: 09.09.2020
- Büyükşehir Belediyeleri Engelli Hizmet Birimleri Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10589&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 09.09.2020
- Erişilebilirlik Kılavuzu. (2020). Erişilebilirlik Kılavuzu (Editör: Deniz Çağlayan Gümüş). Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını. https://ailevecalisma.gov.tr/media/54952/erisilebilirlik_kilavuzu.pdf Erişim Tarihi: 09.09.2020

